

Festa de progrés

Poques nacions mondials contenen en llur territori ciutats, viles o pobles que celebren lo fet mes glrios y brillant de sons avant passats d' una traça tan sobresalient com en la nostra terra 's porte anyalment a efec, e la escullida festivitat de la Madalena.

Lo poble de Castelló, fidel aymador de ses tradicions n' oblide, bé poden passar segles, lo grandios acte de la súa estableida 'n lo antic palmeral de Burriana, fita gloria d' aón arréle nostre desenroll progresiu.

Mitjansava l' segle XIII, temps de les Universitats y de l' esdeveniment a d' este pays del comerç y productes orientals qu' ens dugueren los palmers al tornar de les Crehuaes. Conquerides Burriana, Almagora, Borriol y altres pobles de la rodalá, somesos los vehíns del antic Castelló, lo mateix que 'ls de les esmentaes poblacions, al gran en Jaume primer, demanaren nostres progenitors d' aquest Monarca l' oportu permis pera mudarse de la foya al plà.

Los bons oficis del entés lloc tinent en Ximen Peris d' Arenós facilitaren l' autorisació del Rey, sagellá 'n document públic, refrenat per lo notari Guillèm de Rocha en Lleyda a 8 de Setembre de 1251.

Un sabi arquitecte N. Alfons d' Arrufat dirigíles obres d' algar panys de cases y maná uetejar los obstacles presents per les malees, senillars, marginolleram y motersns de rebrotisos d' aquell terreno sempre embassalat per les aigües molls. Castelló, que avans de sa trasladaura tenia poqueta virtut, logrà comptar desde l' comeng de son novell establimet amb un escullat cens d' habitants.

**

La fluixor dels camins, y qu' els giquets, dones y vells estarien poc aveats o sense condición de xafarlos esta simbolitzat en les canyes c' argaren en les mans tots los que ixen a la processó de romeria. La creu baixeta que 'n ella 's porte, tal volta manifeste c' aquell jorn farie temps plovedor.

Un bon tall de fadrelleros ablo Jutje y Regiment d' aquell poble, vingué a donarlos la benvenguda, junt amb molta gent de caserins rurals com com Taxida, Almalafa, Vilamarc, etcétera. Y duyen gran abundancia de llums, de qual episodi mos han quedat les gayates.

L' hora d' entrá degué ser despuix de boqueta nit y avans de les *Animes*, per qual motiu se sol explicar que 'n la nit d' esta festa no 's recorde haure may tocat lo replic del *Ave María*, atribuintho a que a deixa hora no 's trobava ningú dins lo poble.

També 's creenga que 'ls pobladors de les noves cases se pergueren pel camí, y venint per traveses els s' hi feu de nit, no podent al pronte topetarse ab la gent que amanida 'ls aguardave.

Antigament la romeria tenia lloc lo tercer dissapte (y no l' dumenge com ara) de Cuaresma. Los salms que 's se mitonen desde l' aná a la vinguda, demostren que 'ls feligresos caminaven regant precs de rogativa.

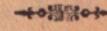
Los castellonencs donaren proves de cultural entusiasme y amor al treball, al pendre domicili 'n terres de bon cultiu dotaes de bones aigües de rec y en bona fortalea pera ser prou potables, y la fortitud y esforsos dels antics habita-

dors del pujol en que hui vivim, fomentaren el estat a que ha abritat Castelló de ser capital de província y la millor flor del vergel qu' embaume, besat pel riu Millars, lo cel purissim de la Plana.

EMILI CALDUCH

Març, 1916.

Pro Cultura

Castelló, com tots los pobles, té una historia quin principi se pert en la nit dels temps, un orige de procedencia difícilissim de senyalar, per cuant apareix en la cronología de la época cartaginesa, servint de refugi a les tropes en ses lluytes ab los romans, y acas *Castalia* se remonte anda les primeres edats celíberes, tenint en conte sa situació, la fertilitat de son terreno y el bon clima.

La vera narració històrica de les vicisituts per que pasá *Castalia*, no començá anda que en 1233 fon conquistá als moros por en Jaume el Conqueridor.

Creixent dend' esta época en importància y necesitant mes camp ahon busca el sustent que a sous moradors faltaba, fàcil d' encontrar en los intrincats boschs que s' extenien dende la plaça anda les muntanyes, ahon ademés d' excellent caça, dormia un terreno fertíssim, fon solicitat permís, qu' el Rey concedí en 1251 pera trasladar la ciutat al puesto ahon hui s' encontra, denominat llavors «Palmeral de Burriana» y abtota la pompa, aragonesos, catalans, francesos y moriscos, que componien sa població flotant, vingueren a instalarse en el nou poble, quines obres foren encomanades al esforçat varó. En Alonso Arrufat.

La tradicional romeria que demá se celebrará a quin front va l' Excelentísim Ajuntament y los señores Gobernaor civil y militar, solemniga la memorabile fita en que desd' el cerro de la Magdalena, abandonant les llars, vingueren els moraors de *Castalia* a fundar Castelló.

Les festes duren varios días, la població sansera se engarlanda, sonen les músiques per los carrers y les notes pareixen cantar himnes de gloria y de recorts per aquells héroes, fundaors de nostre poble.

Pero falta algo. En l' espíritu progressiu y educador de nostres días, falta la nota típica, el llaç que arraillaria la costum, pera que may se perguen tradicions tan hermoses d' orige y farien coneixer a tots els fills de Castelló el perqué de les festes de la Madalena enseps, que podría servir de mig educador e instructiu, escribint així una página nova d' eixe amor que nostres Corporacions Mestres han demostrat per la cultura.

Y eixe algo que falta, es, sencillament, asociar a la infància a tan hermosa festa. Aprofitant la excursió al Santuari, no seria difícil a

nostre Ajuntament organizar una jira escolar; fer que tots els gichs sens cap distinció, assistiren a la romeria y qu' en ella, se' els expliquera ab tot lujo de detalls, la página històrica que simboliça.

D' esta forma, quedaría cumplit el precepte legal de la festa anual escolar, ab una ocasió favorablement patriótica-local, y ab asó, si es cert qu' els recorts sons oracions qu' apleguen anda Deu, anirien acompañats de riales y cants infantils, que serien atres tants sufragis «in memoriam dels *Castaliens*.

FEDERICO G. RUBIRA.

COSTUMS DE CASTELLO

La romeria a la Madalena

A puntes penes lo sol
com infant de cabells rulls,
sonrient, precós, desenvol
obris os, orientals ulls
y en hebreus d' or, tot ho envol.

Castelló, al unison crit
despera en dolços afans
y llestos ixen del llit
ghiquets, mitjansers y grans
eiximplantsels l'espírit.

Qu' aplegat l' històrich dia
qu' en goig es deu celebrar.
Ya la campana María
en s' alegre boltejar
mos crida a la romeria.

Vida, llum, goig a brasats.
Pletòrich de benauranses
despera el poble en esclats
de típiques remembrances
de històrichs fets no oblidats.

Y al carrer brinca la gent
pa fer provisions de gola;
y es qu'en tots n'hiá un pensament
qu' es el d' omplir la batsola
cantant, ballant y rient.

Y brollantne d' alegria,
en la simbólica canya,
s' en van molts de romeria
a la històrica montanya
ahon pasen feliç lo dia.

Les chiques, com prets pomells
de fines flors esclatant,
omplim l' espay de destel's
y l' ambient van perfumant
com les roses y els clavells.

Y els chicons, als suaus mormulis
del foix sagrat de son cor,
s' abrasen tots als arrulls
dels mistéris del omor
brollant dels femenils ulls.

Y a l'ombra del garrofer,
goja y fa'l boig tant tot hóm
donantli corda, l' plaer,
que olviden fins lo seu nom
no deixant ni un plat sanses.

Es una delicia el Toll
quant la procesó s' en vá;
mes no 'ls dich res del soroll
qu' els romers fan per l' aspirá
venint en lo rollo al coll.

Hi ha qui tant s'ha divertit,
qu' en posta de caragol
de retorn ve estomordit,

y avans de pondres lo sol
se li fa del tot denit.

L' altre creu qu' ha begut poch,
y al aire d' una masurca,
li fa a la bota un desboch
bailotejant en sa turca
y roncant com un renoch.

Este beu... un desficasí
gastant cara de formal,
tant, que casi y sens el casi,
creu vindre a la capital
y fa punta a... Benicasí.

Altres n'han fet un derroche
de Champany, y a mitat nit,
sommant que van dins lo coche,
marchats, fan desd' el llit
llei lleu vaso de noche.

Algúns en tren de les dos
s' en van per no tindre atre,
y ple d' alegria el cos,
venen en el de les quatre
fent la competència al gos.

Y quant baix la garrofera
está afaenat guisant
el cuiner, y es desespera
peque distret, traguejant
se li ha cremat... la cullera?

Y a lo millor mou la guerra
el ventet, que fentse l' maula
gran polseguera desterra
y sentats tots a la taula
es mengen l' arrós en... terra?

Hi ha qui no d' una aguileta
de regrés, y per això
ni mala ni es desenqueta.
Sois fa cara de... lleu... tó,
cuant va a cambiar.. la peseta

Y encara que de Lledó
algú no puga pasar
per lo grós... del canyamó.
el rollo s'ha de comprar
pa vindre en la procesó.

A estos quadros de jumera
may els falta lo seu march
negre y trist, que desespera
per son sabor més amarrach
que la sal de la figuera.

Molt bonica es la pujá
mirant de baix la moutanya,
mem demprès, a la baixa
y apoyantse en verda canya,
p' als d' apeu... les tan pesá!

Y resibint la serena,
en pols a no cabren mes
y en la cara duhen la pena,
no cal preguntarlos res:
venen... ¡¡de la Madalena!!

JUAN B. VALLS.

Enrich Perales

La VEU DE LA PLANA al vore la llum de la publicitat creu cumplir ab un sagrat deure de companyerisme al expresar son fondo sentiment de condol per la mort del notable y genial periodista castellonenc Enrich Perales. Lo nostre sentiment no es sols perque ab sa mort ha perdut Castelló a hu de sos mes brillants escriptors, sinó perque a Perales que venie del camp federal lo consideravem com a de casa. Desempenyá lo carrech de Vice-President en la germana societat «La Nostra Terra». ¡Que Deu haja acullit en son si l' ànima del nostre bon amich!